

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014–2020 merkitys luonnon monimuotoisuudelle ja maisemalle

EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla on monenlaisia tavoitteita. Tuotannon kannattavuuden ohella sen avulla pyritään parantamaan myös ympäristön tilaa. Yksi tähän liittyvistä tavoitteista on ylläpitää ja edistää luonnon monimuotoisuutta. Komissio edellyttää, että tämän yleisen päämäärän ja sille asetettujen määrällisten tavoitteiden toteutumista arvioidaan kaikissa jäsenmaissa. Muiden mukana myös Suomi raportoi tämän arvioinnin tulokset Komissiolle keväällä 2019.

Tähän tiivistelmään on koottu keskeiset havainnot ja päätelmät edellä mainitusta arvioinnista. Siinä tuli esittää kansalliset vastaukset kolmeen Komission asettamaan laaja-alaiseen arviointikysymykseen. Tämän ohella arvioinnissa tuli ottaa kantaa eri ohjelmatoimenpiteiden vahvuuksiin ja heikkouksiin luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi. Lisäksi annettiin kehittämisehdotuksia seuraavan rahoituskauden valmistelua varten. Arvioinnin toteuttivat Suomen ympäristökeskus (SYKE) sekä Luonnonvarakeskus (Luke).

Miten maaseutuohjelma on edistänyt luonnon monimuotoisuutta?

Ympäristökorvaus on luonnon monimuotoisuuden kannalta selvästi merkittävin osa maaseutuohjelmaa. Vuonna 2017 noin 86 % aktiivituloista ja 90 % suorita tukia saavasta maatalousmaasta oli sen piirissä. Ympäristökorvaus sisältää laajan valikoiman erilaisia toimenpiteitä, joilla on erilaisia ympäristötavoitteita. Enemmistö toimenpiteistä liittyy vesiensuojeluun, mutta moni näistäkin tuottaa myös monimuotoisuushyötyjä. Osa toimenpiteistä on suunniteltu nimenomaan luonnon monimuotoisuuden edistämiseen.

Laaja-alaisesti maatalousalueiden luonnon monimuotoisuutta edistäviä ohjelmatoimenpiteitä ovat olleet etenkin ympäristökorvauksen erilaiset tuotannon ulkopuoliset nurmet sekä luonnonmukainen tuotanto. Tärkeimpien toimenpiteiden pinta-alat ovat pääsääntöisesti kehittyneet myönteisesti, mutta tavoitearvoista on silti monelta osin jääty.

Luonnonmukaisen tuotannon piirissä oli vuonna 2018 yhteensä 11 % Manner-Suomen maatalousmaasta. Laajan toteutusalaansa ansiosta luomutuotanto parantaa etenkin maatalousalueiden linnuston elinoloja.

Luonnonhaittakorvaus sekä eläinten hyvinvointikorvaus ovat edistäneet suuresti laajamittaisen maatalouden jatkuvuutta Suomen pohjoisissa olosuhteissa. Siten ne tukevat ratkaisevalla tavalla myös maataloudesta riippuvaisen eliölajiston säilymistä.

Viljeltyjen peltujen ulkopuolelle sijoittuvilla ohjelmatoimenpiteillä on merkitystä huomattavasti laajemmalle joukolle kasvi- ja eläinlajeja. Näistä tärkeimpiä ovat ympäristökorvaukseen sisältyvät ympäristösopimukset. Sekä monimuotoisuuden ja maiseman- että kosteikkojen hoidon ympäristösopimusten toteutusalat ovat kasvaneet. Molempien kohdalla myönteisen kehityksen taustalla on ollut etenkin ei-tuotannollisten investointien tuen lisääntynyt suosio.

Maaseutuohjelma on edistänyt merkittävästi alkuperäisrotujen hoitoa. Tätä rahoitetaan etenkin ympäristösopimuksilla, joihin sitoutuneiden eläinten määrä on kasvanut. Toimenpide oli ennakoitua suosittu. Alkuperäiskasvilajikkeiden osalta ympäristösopimuksia on tehty hyvin vähän, ja maaseutuohjelman vaikuttavuus on jäänyt vähäiseksi.

Maaseutuohjelman erilaisilla hankemuotoisilla toimenpiteillä on ollut vain vähäistä merkitystä luonnon monimuotoisuudelle. Poikkeuksen tästä muodostaa ei-tuotannollisten investointien tuki, joka kohdentuu kokonaisuudessaan arvokkaiden luonnonympäristöjen kunnostamiseen.

Maaseutuohjelman vahvuudet

Luonnon monimuotoisuuden kannalta sekä maaseutuohjelman vahvuudet että vaikuttavuus liittyvät keskeisiltä osin ympäristökorvaukseen. Se sisältää laaja-alaisen joukon valinnaisia toimenpiteitä, joista löytyy jokaiselle maatilalle soveltuvia vaihtoehtoja. Osa näistä on vaikuttavampia mutta vaativampia toteuttaa, osa taas vaikuttavuudeltaan lievempiä mutta lähes kaikkien toteutettavissa. Selvä enemmistö viljelijöistä on sitoutunut ympäristökorvaukseen, ja toteuttaa tiloillaan ainakin joitakin sen toimenpiteistä. Ympäristökorvauksen kokonaisvaikuttavuuden kannalta ratkaisevaa onkin ollut juuri sen laaja-alainen käyttöönotto.

Monimuotoisuuden ja maiseman hoidon ympäristösopimus on vaikuttavuudeltaan paras yksittäinen ohjelmatoimenpide. Sekä tuensaajille, neuvojille että hallinnolle on muodostunut vahva rutiini sen hyvästä toimeenpanosta. Enemmistö maamme kaikista luonnonlaitumista, ja merkittävä osa arvokkaaksi todetuista perinnebiotoopeista on ympäristösopimusten piirissä. Myös kosteikkojen hoidon ympäristösopimus on kasvattanut tällä ohjelmakaudella suosiotaan. Niiden toteutusala on edelleen melko pieni, mutta toimenpide tukee merkittävästi maatalousalueiden taantunutta kosteikkolajistoa. Edellä mainittujen ympäristösopimusten heikkoutena on kuitenkin se, että ne ovat viljelijälle varsin vaativia toteuttaa. Tämän vuoksi niiden käyttöönotto on jäänyt varsin suppeaksi.

Ympäristönhoitonurmet, ja etenkin niihin sisältyvät luonnonhoitopeltonurmet ovat keskeisiä tavanomaisten peltoalueiden monimuotoisuudelle. Toimenpide soveltuu toteuttavaksi käytännössä kaikilla maatioilla ja koko maassa. Luonnonhoitopeltonurmien merkitystä korostaa toimenpiteen laaja-alainen käyttöönotto. Vaikuttavuudeltaan parempia ovat ns. monimuotoisuuspeltoihin sisältyvät perustetut niittypellot. Niiden toteutusala on kuitenkin jäänyt valitettavan suppeaksi.

Maaseutuohjelman kehittämistarpeet

Kurki-, hanhi- ja joutsenpeltojen ympäristösopimus on osoittautunut nykyisessä muodossaan heikoksi toimenpiteeksi. Vähäinen tukiala on suurelta osin kohdentunut vaikuttavuudeltaan heikoille alueille ja peltolohkoille. Myös toimenpiteen sisältöä tulisi uudistaa merkittävästi seuraavaa rahoituskautta varten.

Alkuperäisrotujen hoidon ympäristösopimukset eivät juurikaan kiinnostaa sivutoimisia eläinten kasvattajia. Toimenpiteen suosiota olisi tarpeen kasvattaa heidän keskuudessaan etenkin suomenhevosten ja maatiaiskan kohdalla. Alkuperäiskasvien ylläpitosopimuksia on tehty vain muutamia, joten toimenpiteen korvaustasoa on tarpeen korottaa sen käyttöönoton laajentamiseksi.